2.ULUSLARARASI TUNCELİ (DERSİM) SEMPOZYUMU BİLDİRİLER KİTABI

Onursal Başkan

Prof.Dr. Durmuş BOZTUĞ

Editörler

Prof. Dr. Ali BOZTUĞ

Doç.Dr. Murat Cem DEMİR

Yrd. Doç. Dr. Servet GÜN

Yrd. Doç.Dr. Ali Kemal ÖZCAN

Yrd. Doç.Dr. İbrahim TOSUN

Yrd. Doç. Dr. Sabit MENTEŞE

Yrd. Doç. Dr. Uysal DIVRAK

Yrd. Doç. Dr. Yavuz ÇOBANOĞLU

Öğr. Gör. Gülsüm YEŞİL

Öğr. Gör. Nesrin Karaca SANYÜREK

Öğr. Gör. Vedat TÜMEN

Tunceli 2014

2. Uluslararası Tunceli (Dersim) Sempozyumu'nda Sunulan Bildiriler 20 – 22 Eylül 2013

Birinci Baskı

Aralık 2014

Baskı ve Cilt

Tunceli Üniversitesi

Atatürk Mah.Muhlis Akarsu Cad. Tunceli - Türkiye

Tel: 0428 231 17 94

Faks: 0428 213 18 61

İki Örnekle Avrupa'da ki Dilsel Azınlıkların Konumu; Zaza Dili İçin Bir Örneklem

Yaşar ARATEMÜR*

Giriş

Artık Zazacanın bir dil mi, lehçe mi olduğu konusuna değinmeye gerek olmadığı bilimsel bulgularla kanıtlanmıştır. 20. yüzyılın başlarından bu yana başta MANN ve HADANK (MANN/HADANK 1932) olmak üzere birçok bilim adamı tarafından ıspatlanmış ve onaylanmıştır (GİPPERT 1996; GİPPERT 2007/08; MORGENSTİERNE 1958; SELCAN 1998; SCHMİTT 2000; TODD 1985; PAUL 1998 v.d.). Buna rağmen, Türkiye'de "sözde" bilimsel çalışma yapanlar sadece politik hareket ederek, Türkleştirme bazında çalışmalar yaptılar. Bu çalışmalar hiçbir zaman bilimsel bir saikle yapılmadı, amaçlanan sadece asimilasyon ve Türkleştirmeydi. Zaten bu çalışmalara (dil)bilimsel bir açıdan bakıldığında, bu çalışmaların bilimsel olmadığı görülecektir. Diğer bir sıkıntı da, Türkleştirme politikalarından sonra

* B.A.phil. İranoloji, Genel ve Hintavrupa dilbilimi başta olmak üzere, Türkoloji/Osmanoloji, Arabaloji, İslambilim gibi bölümleride Hamburg ve Münih Ludwig-Maximilian Üniversitesi'nde okudu. Halen Münih Ludwig-Maximilian Üniversitesi'nde „Cultural and Cognitive Linguistics"(M.A.phil.) dallarında eğitimine devam etmektedir. yasar.aratemuer@lmu.de

Kürtleştirme politikalarıdır. İki halk da aynı problemi yaşamışken, Kürt siyasilerin bu politikası anlaşılmazdır. Bu çalışmalar da, bilimsel çalışmalar değildir, politik saiklerle hareket eden siyasal öznelerin söylemidir. İki halkın ayrı ayrı tanımlanıp, devlete karşı iki ayrı halk olarak mücadele etmesi bilimsel açıdan daha doğru olur. Bu iki dil ile ilgili çalışmalarda genellikle yapılan hata şudur ki; iki dilin (Zazaca ve Kürtçe), diğer İrani dillere bakılmaksızın karşılaştırılması ve bu dillerin ön kademeleri olan, orta ve eski irani dilleri dikkate almaksızın yapılmış olmalarıdır ve bu yüzden eksiktir. Halkların dilleri ve kültürleri ile ilgili yapılan çalışmalar siyasete kurban edilmeden, bilimsel verilerle yapılmalı ve bu anlamda liyakat esas alınmalıdır (ARATEMÜR 2011, 227-242; ARATEMÜR 2012, 270-282).

Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan günümüze dek yürütülen asimilasyon politikaları ve bu bağlamda çıkarılan yasalar, kanunlar bu coğrafyada yaşayan Zazalar ve Kürtler başta olmak üzere bu topraklarda yaşayan halklara hiçbir statü verilmemiştir, bununla beraber birçok alanda engeller çıkarılmıştır. Türkiyenin devlet şiarı bilindiği üzere, tek dil, tek millet, tek bayrak olan bir 'tek'liktir. Bunun yansımaları olarak da, hiçbir kimlik, halk, kültür, kendisi olarak var olamamıştır. Burada yaşayan halklar, hiçbir suretle kendi çocuklarına, isim bile verememiştir. Yaşadıkları coğrafya isimleri değiştirildiğinden, bir sonraki kuşakla kimlik çatışmaları başlamıştır. Kuşaklar arasında, yer isimleri başta olmak üzere birçok konuda anlaşmazlıklar başlamıştır.

Bu çalışmada Almanya'dan ve İtalya'dan örneklerle, bu halkların Avrupa'daki kanuni hakları ile Türkiye'deki Zazalar kanuni haklar bakımından karşılaştırılacak ve bir kıyas yapılacaktır.

,

LANGUAGE MINORITIES STATUS IN EUROPE, ILLUSTRATED CASE STUDY. EVENTUAL OUTCOME FOR ZAZA LANGUAGE?

Abstract

The first part of the study analyses the Europeans' attitudes towards the native linguistic minorities based on the case of Sorbians in Germany and German-speakers in South Tirol/Alto Adige in Italy.

The second part is an effort of situation testing for Zaza language if placed under the same conditions, i.e. in education (pre-school institutions through university), in media (printed and broadcasting), as well in some other domains like religious community, toponymy etc.

Die Stellung sprachlicher Minderheiten in Europa an zwei Beispielen. Folgen für die Zaza Sprache?

Zusammenfassung

Im ersten Teil des Vortrags wird dargestellt, wie die europäischen Völker die Sprachen ihrer Minderheiten behandeln. Das geschieht exemplarisch an je einem Beispiel aus Deutschland (Sorben) und Italien (Südtirol).

Im zweiten Teil wird referiert, welche Folgen das für die Zaza Sprache hätte, wenn man hier analog verfahren würde. Und zwar im Bereich Bildung (vom Kindergarten bis zur Universität), im Bereich der Medien (Zeitung, Rundfunk, Fernsehen) sowie im sonstigen Bereichen (Namen, religiöses Leben).

1. Avrupa'daki Dil Politikası, Azınlıklar ve Azınlık Hakları

Avrupa'da hemen hemen her ülkede çok dillilik hakimdir. Bu ülkelerde çoğunluğun kullandığı (resmi dil) dil dışındaki dillerin anayasal güvencesi vardır. Devletler bunlara herhangi bir engel çıkarmak bir yana, bunlarla ilgili çalışmalara fonlar ayırmaktadır. Örneğin; çoğunluğu Alman olan İsviçre'de,

kullanılan yerel diller ve azınlık dilleri yanında, devletin bölgeden bölgeye farklılaşan dört resmi dili vardır. Bu bölgelerde yaşayan halklar kendi dillerini öğrendikten sonra, diğer dillerden bir veya daha fazlasını öğrenmektedirler. Bunun yanısıra yine İsviçre'de dört dilli tabelalara rastlamak mümkündür. Yine Doğu Almanya'da, küçük bir Slav halkı olan Sorblara tüm hakları verilmiş ve güvence altına alınmıştır (NORBERG 1996, 64). Avrupa bu gibi yerel ve azınlık hakları ile ilgili problemlerin büyük bir kısmını çok önceden halletmiştir. Türkiye; bu hakları tanımak bir yana, hala bu hakların verilip verilmemesi üzerine tartışmalara şahitlik etmektedir.

1.1. Sorblar, Sorb Dili ve Hakları

Batı Slavlarına dahil olan Sorblar, Almanya'da yaşayan „resmi azınlık" statüsü taşıyan bir halktır. Almanya'nın Saksonya ve Brandenburg eyaletlerinde, Oberlausitz ve Niederlausitz bölgelerinde yoğun olarak yaşamaktadırlar (bkz.resim;1 ve 2). Sorblar, yukarı Sorb dili ve aşağı Sorb dili olmak üzere iki ayrı yazı diline sahiptir. Sorbların nüfusu NORBERG'e göre 67.000'dir (NORBERG 1996, 64).

Resim 1: Sorbların yaşadığı bölge

Resim 2: Sorbların yaşadığı bölge (iki dilli harita)

Resim 3. Sorbların yaşadığı bölge yakından (iki dilli harita)

Almanya Devleti, Sorblara tüm haklarını sağlamıştır. Sorbların Almanya'da kreş, okul, üniversite, gazete, dergi, radyo, televizyon, müze gibi tüm alanlarda serbestisi vardır ve Almanya Devleti tarafından desteklenmektedir. Yine Sorbların yaşadıkları yerleşim alanlarına yakın bölgelerde tabelalar iki dillidir. (bkz. resim 4, 5 ve 6). Bunlara yıllık ortalama 15-20 milyon Euro fon ayrılmaktadır. Sorbların Doğu ve Batı Almanya'nın birleşmesinden önce yasal hakları yine vardı, birleşmeden sonra birleşmeyi öngören anlaşmada tekrar güvenceye kavuşturuldu (NORBERG 1996, 63-67).

Resim 4: Şehir giriş tabelası

Resim 5: Bir tren istasyonu tabelası

Resim 6: Şehir içindeki cadde ve Almanya'dansokak isimleri

Resim 7: Pullar: Birleşik önceki pullar (Sorbça)

Doğu ve Batı Almanya'nın birleşmesini öngören 31 Ağustos 1990 tarihli anlaşma Sorbların durumuna şöyle açıklık getirmektedir:

a. 35. madde 14. fırka: „Almanya Federal Cumhuriyeti ve Demokratik Almanya Cumhuriyeti, anlaşmanın 35. maddesiyle bağlantılı olarak şu noktalar kararlaştırılmıştır: 1. Sorb halkı ve kültürüne aidiyet beyanı özgürdür. 2. Sorb kültürü ve Sorb geleneklerinin korunup geliştirilmesi güvence altına alınacaktır. 3. Sorb halkının mensupları ve Sorb örgütleri Sorb dilinin kamusal alanda korunup desteklenmesi özgürlüğüne sahiptir. 4. Anayasada federal devlet ve eyalet yönetimleri arasında belirlenen görev dağılımında bir değişiklik yapılmayacaktır.

b. Yine sözkonusu Birleşme Anlaşması uyarınca Sorb dilinin mahkemelerde kullanımı da güvence altına alınmıştır: „Madde 184

uyarınca Sorb halkının yaşadığı bölgelerde Sorbların mahkemede ana dillerinde konuşma hakkı dokunulmazdır."

c. Federal İçişleri Bakanlığı'nın 14 Nisan 1993 tarihli yazısında, Birleşme Anlaşması'nın 35. maddesinin 14. fırkasının geçerlilik süresine şöyle açıklık getirilmiştir: Anlaşmada, ilgili düzenlemenin belli bir süre sonra yürürlükten kaldırılacağına dair bir ibare bulunmamaktadır.

Resim 8: Sorb Bayrağı

1.2. İtalya'nın Kuzeyinde (Güney Tirol) Konuşulan Almanca Lehçeleri

İtalya'nın kuzeyinde Fersental, Lusern ve diğer bazı bölgelerde Almanca'nın lehçeleri konuşulmaktadır (ROWLEY 1996, 265-266).

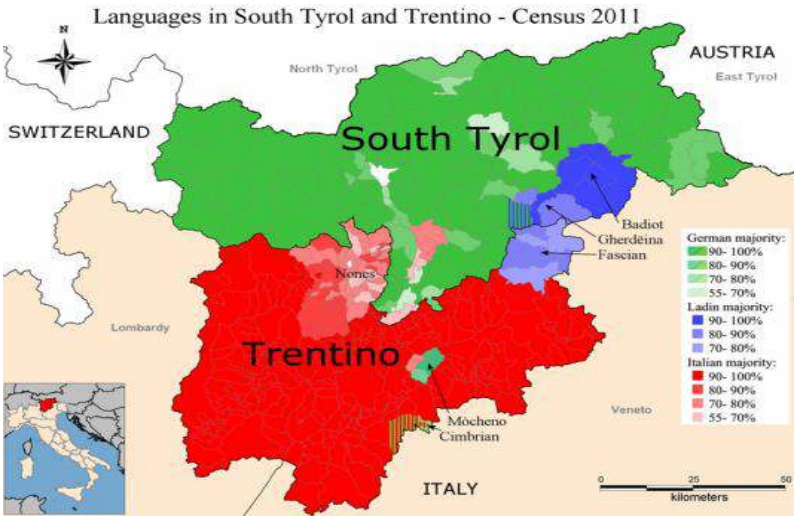

Resim 9: Alman lehçelerinin konuşulduğu bölgeler

Burada yaşayan Almanların da, Sorblar gibi tüm hakları yasal güvencededir. Politik, etnik hakları başta olmak üzere, okullarda kendi dillerini öğrenme hürriyetleri vardır. Sayıları az olmasına rağmen tüm hakları mevcuttur (ROWLEY 1996, 277). Örneğin, ilköğretim (ilk 5 sınıf) düzeyinde olan öğrencilerin bulunduğu bir küçük köyde, 19 öğrenci için 3 öğretmen bulunmaktadır (ROWLEY 1996, 278). İtalya'nın Kuzeyi, Güney Tirol'da da tabelalar iki veya üç dillidir. Nüfus cüzdanları (kimlik) başta olmak üzere, diğer evrakları, kamu kurum ve kuruluşları da çok dillidir (ROWLEY 1996, 265-283).

Resim 10: Kimlik

Resim 11: Üç dilli kurum tabelası

Resim 12: Üç dilli otoban tabelası

1.3. Zaza Dili İçin Çıkarımlar

Avrupa'da incelediğimiz Almanya ve İtalya örnekleri göstermektedir ki, Avrupa devletleri kendi ülkelerinde yaşayan azınlıklara, başta dilleri olmak üzere etnik, politik, kültürel tüm alanlarda serbesti sağlamaktadır, bununla birlikte bu alanlara fonlar ayırmaktadır. Bu halklar Zazalar gibi, çok eski zamanlardan beri oralarda yerleşik olmadıkları halde, bu haklara sahiptirler. Zazalar çok kadim zamanlardan bu yana bu coğrafyada yaşamalarına rağmen bahsettiğimiz haklardan hiçbirine sahip değillerdir ve hala engellerle karşılaşmaktadırlar. Türkiye Cumhuriyeti bu alanda, bu zamana kadar yapılan hataları tekrarlamamalı, bu alanlarla ilgili tüm engelleri bir an önce kaldırmalı ve pozitif ayrımcılık yaparak her alanda yapılacak olan çalışmaları desteklemelidir.

1.4. Kanuni Haklar

Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan günümüze Türk dili dışında başka dillerin kullanımına yasal engeller getirilmiştir. Türkiye'deki Zazalar olsun, Kürtler olsun, halkların dilleri üzerine "sözde bilimsel" çalışmalar yapılmıştır. Bunların hepsi de Türklük üzerinden tanımlanacak çalışmalardır. Bu halklar Türk Ulusu potasında eritilmeye çalışılmıştır ve hala o şekilde devam etmektedir. Türkiye'de, yapılan tüm anayasalar, tek kimlik ile tanımlanmıştır, bu kimlik de Türk kimliğidir. Şimdiye kadar verilmeyen haklar, son dönemlerdeki bazı düzenlemelerle verilmeye başlanmıştır. Ancak biliyoruz ki, bunların hiç birinin anayasal güvencesi yoktur. Hiçbir halkın dili, kültürü siyasi hükümetlerin keyfi davranışlarına terk edilmemeli, yapılan tüm çalışmalar anayasal güvenceye kavuşturulmalıdır. Aksi takdirde, değişen her süreçte bunların kaldırılması, geri alınması söz konusu olabilir ve bu da bu halklara yapılabilecek en büyük insanlık ayıbıdır. Cumhuriyet tarihinde Zazaların gasp edilen tüm hakları, 21. yüzyıl demokrasi kriterlerine göre iade edilmelidir, Türkiye'de yaşayan tüm kesimler eşit yurttaş olarak tanımlanmalıdır ve bu kimlikler anayasa'da tanımlanmalıdır. Zazalar kadim bir zamandan bu yana bu

topraklarda yaşamaktadırlar ve Türkiye'de nicelik bağlamında, üçüncü sırada yer alan bir halktır (ARATEMÜR 2011, 227-246).

1.5. Eğitim

Günümüz dünyasından eğitim dili ol(a)mayan diller, unutulmaya yüz tutmuştur ve birçoğu kaybolmuştur. Zaza dili de bu dillerden biridir. Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan günümüze dek Türkçenin dışında kalan dillere yasaklar getirilmiştir. Bu diller bırakın eğitim dili olmayı, hayatın her alanında yasaklanmıştır. Bu yasaklarla bir yerlere varılamayacağını zaman bir kez daha göstermiştir. Halkların yasaklara karşı sürekli mücadele vermesi sonucu, siyasi hükümet son zamanlarda bir kaç adım atmıştır. Üniversitelerde Zazaca enstitülerin açılması, Zazacanın ilk öğrenimde seçmeli ders olarak okutulması görece iyi hamleler olsa da, halklar açısından yeterli değildir. Avrupa örneklerinde de gördüğümüz gibi, bu diller okul öncesinden başlatılıp, zorunlu halde okutulmalıdır. Genel eğitim programları için Avrupa'daki eğitim sistemleri örnek alınılabilir.

1.5.1. Kreş

Günümüz dünyasında bilindiği üzere, çocuklar okul öncesi eğitimlere tabi tutulmaktadır. Türkiye'de çocuklar, ülkenin resmi ve egemen dili dışında herhangi bir dilde eğitim alamamaktadır. Ancak benim karşılaştırmalı olarak sunduğum Avrupa'daki tüm diller okul öncesinden başlamak üzere öğretilmektedir. Türkiye'de de Avrupa'da olduğu gibi, Zazaca da dahil olmak üzere tüm diller okul öncesi eğitim ile başlamalıdır ve devlet bununla ilgili tüm çalışmaları desteklemelidir.

1.5.2. Okul

Almanya'da Sorblar ve İtalya'nın Kuzey bölgesindeki Almanlar, okullarda kendi ana dillerinde eğitim görebilmektedirler (NORBERG 1996, 64; ROWLEY 1996, 277). Almanya'da yaşayan Sorblar kendi ana dillerinde eğitim almakta ve Almancayı yabancı dil olarak öğrenmektedir (NORBERG 1996, 64-66). Bunun gibi birçok örnek Avrupa'da mevcuttur. Türkiye

Cumhuriyeti'nde bu hususta hiçbir yasal güvence yoktur, herhangi bir çalışma da mevcut değildir. Türkiye'de atılan adımlar olumlu görünse de, Avrupa ile kıyaslandığında aslında olumsuzdur. Çünkü, anadil seçmeli dil olarak okutulamaz ve bu problemler bu şekilde çözül(e)mez. Seçmeli ders, belki yabancı diller arasından seçilebilir. Örn: Almanca, İtalyanca, Osmanlıca, Arapça, Farsça gibi. Ancak anadil böyle bir alanda olmamalıdır! Anadil, okul öncesinden başlayıp, okulda devam etmelidir. Almanya'nın Sorblara sağladığı anayasal güvence ve eğitim imkanları burada yaşayan tüm halklara sağlanmalıdır.

1.5.3. Üniversite

Üniversitelerde enstitüler kurulmalı veya kurulmuş olanlar bu alanda öğretmenler yetiştirmeli, bu alanda çalışma yapmış Avrupa'daki veya başka ülkelerdeki bilim insanlarından faydalanılmalı. Bununla birlikte bu enstitüler, politikadan uzak bir şekilde sadece bilimsel çalışmalar yapmalıdır. Aynı zamanda bu kurumsal yapılar, çalıştıkları alanlarla ilgili olarak uzun erimli programlar oluşturmalı, Zaza dilinin geleceği ile ilgili olarak alt yapı çalışmaları oluşturmalıdır.

1.6. Adlar

1.6.1. Adlar ve Soyadlar

Türkiye Cumhuriyeti kurulduktan sonra, asimilasyon politikalarından biri de isimler üzerinden yürütülmüştür. Tüm bölgelerde olduğu gibi, Zaza halkının yaşadığı yerlerde de tüm isimler değiştirilmiştir. Soyadı kanunu ile bütün soyadlar sistematik bir şekilde değiştirilip Türkçeleştirilmiştir. Latin harflerini esas alan Türkiye Cumhuriyeti, Türk Alfabesinin dışındaki harflerin kullanılmasını serbest hale getirmeli. Zazalar da, atalarından miras isimleri, soyisimleri kendi istedikleri şekilde kullanmalı ve bununla ilgili hiçbir yasal engelle karşılaşmamalıdır. Avrupa örneklerinde olduğu gibi, devletin bu alandaki çalışmaları desteklemesi de gerekmektedir.

1.6.2. Yer İsimleri

Zazaların ve diğer halkların yaşadığı bölgelerde, yer isimleri değiştirilip Türkçeleştirildi. Değiştirlen yer isimleri iade edilmeli. İlk etapta yer isimleri iki dil ile yazılmalı. Bununla birlikte, mahalle, cadde, sokak isimleri de kendi orjinaline dönmeli ve Zazaca olmalıdır.

1.7. Dini Yaşam

İnsanların dini inançları ne ise, bu inançlarını kendi ana dillerinde yaşamaları gerekir. İbadet ettikleri mekan her ne ise, bu mekan içerisindeki tüm yaşamları yine kendi ana dillerinde olmalıdır. Örneğin, bugün camilerde Türkçe bilsin veya bilmesin, tüm insanlar Türkçe vaaz veya hutbe dinlemek zorunda bırakılmaktadırlar. Bu insanların birçoğu, dinlediklerini anlamamaktadır. Bu alanda da Zazaların yaşadığı tüm bölgelerde ibadet dili Zazaca olmalıdır.

1.8. Medya

Modern dünyanın en etkili gücü bugün yazılı veya görsel, medyadır. Bugün medya sektörü birçok alanda belirleyici olmaktadır. Türkiye'de de tüm bu alan Türkçe üzerinden inşa edilmiştir. Türkçe dışında çalışmayı, bırakın devletin desteklemesini, bu alanda çalışma yapan insanlar binbir zorluklarla karşılaşmıştır. Bu alanda ufak çaplı da olsa çalışmalar başlamıştır, ancak yıllardır yapılan dezenformasyon öyle bir alana gelmiştir ki, bu alanda çalışma yapacak insanlar bile bulunamamaktadır. Bu alanlar tamamen, yasal güvence altına alınmalıdır. Yapılan çalışmaları devletin de desteklemesi gerekmektedir, devletin de bu alanda çalışmalar yapması gerekmektedir.

1.8.1. Dergiler ve Gazeteler

Zazaca olarak çıkarılan gazete ve dergi sayısı ne yazık ki çok sınırlıdır. Çıkarılan dergi ve gazeteler birçok alanda yasaklanmıştır, yasaklanmayanlar da maddi imkansızlıklar yüzünden devam

ettirilememiştir. Zazaların yaşadığı bölgelerde, en azından yerel gazeteler ve dergiler çıkarılmasına imkan sağlanmalıdır.

1.8.2. Radyo ve Televizyon

Bugüne kadar sadece Zaza dilinde yayın yapan herhangi bir televizyon veya radyo olmamıştır. Bir dil eğitimde, yaşamda kullanılmadan kurtarılamaz. Şu an bazı kanalların sınırlı olarak yayın yapması kesinlikle yeterli değildir. Bunun için, Zazaca yayın yapan radyo ve televizyon kanalları açılmalıdır. Zaza Dili'nin tamamen kurtarılması isteniliyorsa, süresiz yayın yapan radyo ve televizyonlar olmalıdır.

2. Genel Değerlendirme ve Sonuç

Avrupa'dan incelediğimiz örnekler göstermiştir ki sayıları çok az olan halkarın bile tüm hakları anayasal güvence altındayken, Türkiye'de yaşayan en kalabalık üçüncü halk olan Zazaların hiç bir hakkı bulunmamaktadır. Geçmişten bugüne devam eden, asimilasyon politikalarının bir an önce nihayete erdirilmesi ve Avrupa kıstaslarına göre tüm isimler, yer isimleri, dil ve folklorik alanlardaki çalışmalarla ilgili engellerin kaldırılması gerekmektedir. Bunlar Zazaların en tabii haklarıdır. Yine devlet politikalarının bölgedeki zenginlikleri esas alması gerekmektedir. Bilindiği üzere bu coğrafya, dil üzerinden, din veya mezhep üzerinden olsun farklılıkların çok olduğu bir bölgedir. Ortak yaşam isteniyorsa şayet, bunun ortak paydasında bu farklılıkların esas alınması gerekir.

Zazaca eğitim dili olacaksa Zazacanın bölgesel farklılıkları (lehçeler) esas alınmalıdır, dil üzerinden herhangi bir standartlaştırma yapılmamalıdır. Standart bir dil yaratma çabası bugün için Zazacaya daha büyük zararlar vermektedir. Eğitim dilinde Norveç örnek alınabilir, Norveç'te iki ayrı yazı dilinde eğitim yapılmaktadır, bu yazı dillerinin standartlaştırılması söz konusu değildir. Zaza dili için de en iyi örneklem şuan için Norveç olabilir.

Bugüne kadar Zaza dili üzerine yapılacak çalışmalar engellenmiştir ve bizler de bundan ötürü bugün Zaza dilinin havzasına ulaşamıyoruz. Herhangi bir standartlaştırma yapılacaksa da, Zaza dilinin tüm bölgelerdeki zenginlikleri bir döküm olarak toplandıktan sonra, tüm farklılıkların ve aynılıkların neler olduğu belirlendikten sonra, dilbilimciler bu farklılıkları esas alarak bir standartlaştırma çalışması yapabilir. Şuan bilimsel ve akademik boyutuyla eksik yapılan kimi standartlaştırma çalışmalarının Zaza dilini esas almadığı görülmektedir. Farklı dillerden ekleme ve çıkarma yollarıyla yapılan çalışmalar bu dile daha fazla zarar vermektedir. Ancak bu çalışmalar şu an için, erken olabilecek çalışmalardır. Şu an yapılması gereken bölgelerdeki lehçelerin (farklılıkların) esas alındığı bir eğitim programıdır.

Var olan enstitüler başlangıç olarak ismen problemlidir. Zaza ismini veya diğer isimleri telaffuz etmeden, 'yaşayan diller enstitüsü' adını kullanmaktadır. Bu enstitüler öncelikli olarak hangi alanda çalışma yapıyorsa, ismini de o dil üzerinden kullanması lazım ve elzemdir. Bu enstitüler, bir kez daha tekrarlamak pahasına, politik ve hegemonik alanların etkisi altında kalmadan çalışmalar yapmalıdır. Dilbilim esas olmalıdır. Bir sonraki aşama olarak da, kadro eksiklerinin diğer ülkelerden getirilerek tamamlanması söz konusu olabilir.

Zazalar her ne kadar devlet tarafından baskı altında olsa da, bu dilin kurtarılması için esas görev yine kendilerine düşmektedir. Nasıl ki atalarına yapılan tüm baskılara rağmen dilleri bugünlere kadar geldiyse, bu saatten sonra da yapılabilecek baskılar ne olursa olsun, durmadan bu alanda çalışmalar yapmaları gerekmektedir. Yaşamın her alanında bu dilin kullanılması, aktarılması, öğretilmesi gerekmektedir. Diller kullanılmadığında ölürler, bunun da bizlerin elinde olduğu aşikardır.

Kaynaklar

ANDREWS, Peter Alford: Ethnic Groups in the Republic of Turkey. Wiesbaden: Dr. Ludwig Reichert Verlag, 1989.

ARATEMÜR, Yaşar: „Arkaik Kaynaklardan Modern kaynaklara Zazalar ve Zazaca“, 1. Uluslararası Zaza Dili Sempozyumu, Bingöl: Bingöl Üniversitesi Yayınları, 2011, 227-246.

ARATEMÜR, Yaşar: „Zazaca'nın Temel Kelime Hazinesinden Bazı Kelimelerin Diğer Hint Avrupa Dilleri ile Karşılaştırılması“, 2. Uluslararası Zaza Tarihi ve Kültürü ve Sempozyumu, Bingöl: Bingöl Üniversitesi Yayınları, 2012, 270-285.

GİPPERT, Jost: Die historische Entwicklung der Zaza-Sprache, Ware, Nr. 10, Nov. Frankfurt a. M., 1996,148-154.

GİPPERT, Jost: Zur dialektalen Stellung des Zazaki, in: Die Sprache, Zeitschrift für Sprachwissenschaft, hrsg. Heiner Eichner, Wiesbaden: Harrassowitz, 2007/2008.

Handbuch der mitteleuropäischen Sprachminderheiten, Robert Hinderling ve Ludwig M. Eichinger, Tübingen: Gunter Narr Verlag, 1996

MANN, Oskar: Mundarten der Zâzâ. hauptsächlich aus Siwerek und Kor, (Kurdisch-persische Forschungen, Ergebnisse einer von 1901 bis 1903 und 1906 bis 1907 in Persien und der asiatischen Türkei ausgeführten Forschungsreise von Oskar Mann, fortgeführt und bearbeitet von Karl Hadank) Abt. III, Bd. IV), Berlin:Verlag der Preußischen Akademie der Wissenschaften, in Kommission bei Walter deGruyter, 1932.

NORBERG, Madlena: „Die Sorben –slawisches Volk im Osten Deutschlands“, Handbuch der mitteleuropäischen Sprachminderheiten, Robert Hinderling ve Ludwig M. Eichinger, Tübingen: Gunter Narr Verlag, 1996, 61-75.

PAUL, Ludwig: Zazaki. Grammatik und Versuch einer Dialektologie. Beiträge zur Iranistik, Band 18, Wiesbaden: Dr. Ludwig Reichert Verlag, 1998.

ROWLY, Anthony R.: „Die Sprachinseln der Fersentaler und Zimbern“, Handbuch der mitteleuropäischen Sprachminderheiten, Robert Hinderling ve Ludwig M. Eichinger, Tübingen: Gunter Narr Verlag, 1996, 263-283.

SCHMİTT, Rüdiger: Die iranischen Sprachen in Geschichte und Gegenwart. Wiesbaden: Dr. Ludwig Reichert Verlag, 2000.

SELCAN, Zülfü: Grammatik der Zaza-Sprache, Nord Dialekt. Berlin: Wissenschaft & Technik, 1998.